

[0822] [Besprek] Gerhard Köbler, *Altfriesisches Wörterbuch* (2003)
(www.koeblergerhard.de/afrieswbhinw.html)

In namme dy't grif net elts fuortdaalk mear oan de notiidske stúdzje fan it Aldfrysk ferbine soe, is dy fan de Dútske rjochtshistoarikus Gerhard Köbler. Yn de santiger en tachtiger jierren hat Köbler him lykwols al, sij it min ofte mear sporadysk, mei it Aldfrysk dwaande hâlden: njonken in koarte polemyk mei Pieter Gerbenzon yn de iere santiger jierren oangeande it begryp *asega*¹ en in oersetlist Latyn-Aldfrysk,² moat dan fral tocht wurde oan syn *Altfriesisch-neuhochdeutsches und neuhochdeutsch-altfriesisches Wörterbuch* (tenei K83).³ Koartlyn fûn ik op Köbler syn publikaasjeside (www.koeblergerhard.de/publikat.html) ta myn grutte fernuvering, tusken in hiele rige Aldgermaanske, rjochts- en rjochtshistoaryske wurdlisten yn PDF-formaat, ek in *Altfriesisches Wörterbuch* (tenei K03; sjoch foar de link it opskrift fan dit besprek). In sljochtweiinne digitalisaasje fan K83 is it net, omt dizze nijere ferzje sa op it earste each dochs wol mear ynformaasje befettet, mar K83 foarmet dúdlik al de grûnslach.

Om K03 hifkje te kinnen, is it de baas en stel earst fêst wat de goeie en minne kanten fan K83 binne. Datoangeande kin ik folstean mei te ferwizen nei Rolf Bremmer syn moaie oersjochsartikel fan it op dat stuit meast resinte leksikografyske wurk op it mêd fan it Aldfrysk.⁴ Bremmer stelt fêst, dat K83 ûnfolslein, net by de tiid en fan in minne ynliding foarsjoen is. De positive aspekten dy't Bremmer neamt (in strangere alfabetisearring as yn Holthausen syn *Altfriesisches Wörterbuch* (tenei H25),⁵ it by in simpleks opneamen fan ôfliedings en gearstallings, it eksplisitearjen fan de morfematyske opbou fan in wurd mei bynstreekjes en de omkearlist Dútsk-Aldfrysk), kinne net ferhinderje dat it einoardiel frijwat negatyf útfalt. Dat oardiel hat Bremmer, dy't sa njonkenlytsen oars wol de 'chroniqueur' fan de Aldfryske leksikografy neamd wurde mei, yn lettere oersjochsartikels net posityf bysteld.⁶ Is Bremmer syn krytyk op K83, dêr't ik my hjir folslein by oanslút

1. Resp. Gerhard Köbler (1972), 'Der oberdeutsche *esago*. Ein Beitrag zur Lehre vom gemeingermanischen Gesetzessprecheramt', *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* 40, ss. 501-537; Pieter Gerbenzon (1973), 'Der altfriesische *asega*, der altsächsische *eosago* und der althochdeutsche *esago*', *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* 41, ss. 75-91; Gerhard Köbler (1973), 'Zu Alter und Herkunft des friesischen *Asega*', *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* 41, ss. 93-99.
2. Gerhard Köbler (1974), *Verzeichnis der Übersetzungsgleichungen der älteren altenglischen Glossare. Verzeichnis der Übersetzungsgleichungen früher friesischer Quellen*. Göttingen (*Arbeiten zur Rechts- und Sprachwissenschaft* 2/3).
3. Gerhard Köbler (1983), *Altfriesisch-neuhochdeutsches und neuhochdeutsch-altfriesisches Wörterbuch*. Giessen (*Arbeiten zur Rechts- und Sprachwissenschaft* 22).
4. Rolf Bremmer jr. (1987), 'De wyn en de sekken: resint wurk op it mêd fan de Aldfryske leksikografy', *Tydskrift foar Fryske Taalkunde* 3, ss. 60-86.
5. Ferdinand Holthausen (1925). *Altfriesisches Wörterbuch*. Heidelberg.
6. Resp. Rolf Bremmer jr. (1992). *A Bibliographical Guide to Old Frisian Studies*. Odense (NOWELE Supplement 6); Rolf Bremmer jr. (1999), 'De leksikografy fan it Aldfrysk', yn: A. Dykstra/R.H. Bremmer (red.), *In skiednis fan 'e Fryske Taalkunde*, ss. 75-94.

en dy't ik yn it neikommende dan ek as útgongspunt nim, ek noch fan tapassing op K03?

As earste oangeande de folsleinens fan de lemmalist: K03 seit fan de dekking en gearstalling fan de lemmalist fan H25 dat dy “möglicherweise nicht mehr als 60-75% des überlieferten Wortschatzes” dekt en dat syn eigen wurdboek 7500 stekwurden en trochferwiislemmata hat (s. VIII).⁷ Dat oantal waard ek al yn K83 (s. V) neamd, dat kenlik is de lemmalist net oanfolle dat makket. Hoe dan ek, wêr't Köbler dy neamde sechstich oant fiifensantich persint op basearret, wurdt net dúdlik: yn H25 wurdt neat sein oangeande it persintaazje fan de Aldfryske wurdskat dat dutsen is en Köbler sil dat ek net sels neigean kind ha. Dêrfoar soe er in min ofte mear folsleine lemmalist fan it Aldfrysk nedich ha, mar as er soks hân hie, dan wie dy list grif yn syn wurdboek ferarbeide.⁸ As ik rûs dat de lemmalist dy't Dietrich Hofmann foar syn noch net publisearre hânwurdboek⁹ gearstald hat (soks mei help fan Meinte Oosterhout, doetiids meiwurker fan it Frysk Ynstitút, dy't it Aldfrysk wurdboekapparaat ûnder syn bewâld hie), likernôch njoggentich persint fan de Aldfryske wurdfoarried dekt en dat dy list út sa likernôch alvetûzen lemmata bestiet, rûs ik de oerlevere wurdskat fan it Aldfrysk op sawat tolvetûzen wurden. H25 hat troch de bank nommen sa 'n fjirtich lemmata de side en dus, mei 152 siden, likernôch 152x40=6080 lemmata. Dat soe neffens myn berekening op likernôch sânensantich persint fan de totale Aldfryske wurdskat delkomme. K03 hat nei eigen sizzen sa'n 7500 yngongen en bestrykt dêrmei dan sawat trijensechstich persint fan de totale Aldfryske wurdfoarried. As Köbler de lemmalist fan H25 op maksimaal fivensantich persint fan de totale wurdskat rûst en dy as ien fan de “nicht ... vollständiger” wurdboeken beskôget (K03, s. VIII), hat er sels dus ek bûter op de holle. Dêrfandinne is Bremmer syn oardiel dat K83 ûnfolslein is neffens Köbler syn eigen kriteria dus alhiel terjochte en boppedat ek noch yn deselde mjitte fan tapassing op K03.

Dy ûnfolsleinens fan de lemmalist hat der ek mei te krijen dat Köbler yn K83, sa't Bremmer al sein hie (1987, s. 63), tekstútjeften sûnt 1925 net ferarbeide hie, en dat K83 dus net by de tiid wie. Hoe liket dat mei K03? Sûnt 1983 is al rillegau de

Ljouwert; Rolf H. Bremmer jr., 'Lexicography of Old Frisian', yn: H.H. Munske e.o. (red.) (2001), *Handbuch des Friesischen/Handbook of Frisian Studies*, ss. 653-657. Tübingen.

7. Hjir is Bremmer oars wat op de doele: hy seit (oars sûnder it fynplak te jaan, mar hy sil doele op s. V. fan de ynliding), K83 befettet “neffens syn eigen rûzing (...) sa'n 75% fan de Aldfryske wurdfoarried” (Bremmer (1987), s. 63), mar sa stiet it der net.
8. By Oebele Vries ha ik neifrege oft Köbler ea ris mei it Frysk Ynstitút te Grins korrespondearre hat oangeande syn wurdlist. Dat hat net it gefal west.
9. Dat hânwurdboek wurdt op it stuit troch mysels oan de stúdzjerjochting Friesische Philologie fan de Christian-Albrechts-Universität Kiel dienmakke. It falt te ferwachtsjen dat it wurdboek yn de rin fan 2008 publisearre wurde kinne sil.

troch Hofmann revisearre ferzje fan H25 útkaam (tenei HH85)¹⁰ en Köbler hat Hofmann syn oanpassings yn K03 ferarbeide. Mar der is sûnt fansels noch in oar mânsk Aldfrysk wurdboek ferskynd, dat fan Wybren Jan Buma op it hânskrift Jus (tenei B96).¹¹ Dat hat Köbler al yn syn lange literatuerlist (K03, ss. X-XIV) opnaam, mar hat er der ek wat mei dien? As ik nei it trajekt *L-letslaga* yn K03 sjoch, ûntbrekke dêryn yn alle gefallen de lemmata *landeswarf*, *landrente*, *landwilkere*, *lange*, *leider* en *leischa*, yngongen dy't B96 allegearre wol hat. Njonken it neamde leksikografyske wurk binne der sûnt 1983 fansels ek in hiele soad wurdstúdzjes ferskynd. No mei men faaks net fan Köbler ferwachtsje dat er alle âldfrisistyske literatuer byhâlden hat (oan de oare kant, wêrom eins net?), mar yn alle gefallen is it ferskinen fan Bremmer syn bibliografy foar it Aldfrysk him net ûntgien, want dy stiet yn syn literatuerlist. Dat Köbler hat syn foardiel dwaan kind mei de dêryn opnommen list fan wurdstúdzjes. Sa wurdt dêr in wiidweidige stúdzje nei it wurd *gâmêch* fan Oebele Vries neamd.¹² H25 en dêrfandinne ek K83 hiene foar dat wurd earst noch de oersetting 'Dorfgenosse, Kirchenvogt'. K03 hat dat, yn neifolgjen fan HH85 feroare yn 'Kirchenvorsteher', mar Vries lit sjen dat dat wurd as 'parochiaan' (op syn Dútsk dus soks as 'Kirchspielsmann') oerset wurde moat. Dy ynformaasje is yn K03 net ferwurke. Itselde jildt foar in artikel fan Buma,¹³ dy't de wurden *ûtsiane/ ûtsione*, *rif* en *krauwelbên* behannelet en oerset, wurden dy't noch net yn oare wurdboeken opnaam wiene. Köbler hat dat artikel net ferwurke en sadwaande binne dy yngongen ek yn K03 net te finen. It hat der dus nochal wat fan as hat Köbler al war dien om de literatuerlist 'up to date' te hâlden, mar hat er de nij taheakke literatuer net brûkt.

It tredde kritykpunt fan Bremmer (1987) sloech op de ynliding, dy't yn K83 as yntroduksje ta de Aldfryske taalkunde opset wie. Bremmer seach yn dy "tige summiere" ynliding "gefaar fan kondensaasje, ntl. ûnbegryplikens" en stelt dan ek dat "de lêzer (...) al in behoarlike kennis fan de histoaryske grammatika fan in oare Germaanske taal ha (moat), at er it befetsje wol". No is der op himsels neat mis mei om sokke foarkennis te ferûnderstellen, mar ik stim it Bremmer mei dat de ynliding "amper gaadlik" is. Hoe dan ek, yn K03 is de ynliding hast sûnder feroarings oernaam út K83. Mar hie it no safolle muoite west om yn alle gefallen de flaters yn de ynliding, dy't Bremmer oanwiist, efkes te ferhelpen? Sa stiet der op side XXI, lykas yn K83 (dêr op side XVI), dat Aldfrysk *riucht* op in germaanske foarm mei in **i* yn de stam weromgean soe. Dêrfan sei Bremmer (1987) al, "*riucht* (is) net fuortkommen út **riht*, mar út **reh*". Boppedat wurdt it paradigma fan de twatalsfoarm **wit* troch Bremmer (1987) as redundant bestimpele omt dy dualis, sjoen de

10. Ferdinand Holthausen/Dietrich Hofmann (1985), *Altfriesisches Wörterbuch* (zweite, verbesserte Auflage). Heidelberg.

11. Wybren Jan Buma (1996), *Vollständiges Wörterbuch zum westerlauwerschen Jus Municipale Frisonum*. Ljouwert.

12. Oebele Vries (1992), 'Wat betsjut âldfrysk *gâmêch*?', *Us Wurk* 41, ss. 114-129.

13. Wybren Jan Buma (1982), 'Trije âldfryske wurdstúdzjes', yn: Ph. Breuker e.o. (red.), *Earefrissel foar Prof. Dr. E.G.A. Galama ta syn santichste jierdei*, ss. 43-50. Grins (*Us Wurk* 31).

stjerkes dy't foar eltse foarm stean, kenlik net oerlevere is. K03 hat it paradigma lykwols stean litten (s. XXIX), ek al hat Vries yntusken 'endgültig' sjen litten, dat der yndied gjin Aldfryske dualis **wit* oerlevere is.¹⁴

Mar is it dan allinne mar maleur mei dy nije útjefte? Bremmer (1987) sei al, dat de morfematyske opdieling fan de lemmata in pluspunt wie: K83 lit moai sjen út hokker Aldfryske morfemen in wurd opboud is, fgl. *bern-wend-ene*: in gearstalling (*bern+wendene*), wêrfan't it lêste part in substantivearjende ferbaalôflieding fan it tiidwurd *wenda* mei it suffiks *-ene* is. Dy opdieling giet sa ek wol fier genôch, want foar ien dy't minder mei de Aldfryske foarmlear fertroud is, falt it ûnderskied tusken morfemen en leksemen sa al fierhinne fuort. Alhoewol't op dizze wize wol de suggestje wekt wurdt dat in gearstalling of ôflieding troch typysk-Fryske wurdfoarmingsprosessen foarme is, wylst dy gauris streekrocht út in oare taal oernaam west ha sil (bg. *skill-ing*), bliuwt dy morfematyske presintaasje dochs wol handich. Yn K03 is dy morfematyske opdieling dan ek hantavene en sels noch fierder trochfierd. Hie K83 noch domwei (en fanwegen it komôf as Latynsk lienwurd mei rjocht) *advent*, yn K03 moast dat al *ad-ven-t* wurde. Mar is it no wier nedich om de Latynske wurdfoarmingsprosessen yn in Aldfrysk wurdboek trochshipelje te litten? Njonken prinsipele beswieren komt soks de oersichtlikens ek net te 'n goede. As men bygelyks it lemma *prôvendaprêster* sykje wolle soe, dan moat men de eagen al aardich healtichtknipe om dat wurd yn de yngong *prô-vend-a-prê-s-t-er* werkenne te kinnen. Lykwols is in op himsels noflik gefolch fan dy morfematyske opdieling, dat sadwaande ek leksemen dy't allinne yn gearstallings en ôfliedings oerlevere binne, bleatlein wurde. Yn sokke gefallen wurdt trochferwiisd nei it oanbelangjende unike grûnlekseem, dat dan in eigen yngong yn it wurdboek krijt. It wurdt dan foarôfgien troch in stjerke om oan te jaan dat it yn sokke gefallen om "erschlossene Lemmata" giet (K03, s. IX). Sadwaande ha net-selsstannich oerlevere grûnwurden as **sûpa* 'sûpe' (tiidwurd, allinne yn *bisûpa*), **spreng* 'sprong' (allinne yn *spêdelspreng*) en **spêra* '(nl.) sperren' (allinne yn *forspêra*) in eigen yngong krigen en dêr falt wol wat foar te sizzen. Mar soms nimt de identifikaasjesucht in al te hege flecht. Men kin noch wol ferdigenje dat it net selsstannich oerlevere adjektyf **nôsel*, dat allinne yn *unnôsel* en ôfliedings dêrfan oerlevere is, in eigen oergong krijt. Mar dat jildt net foar de yngongen **nôselhêd*, **nôsellik* en **nôsellikhêd*, foarmen dy't allinne mei it prefiks *-un* oerlevere binne. Want sadwaande wurdt suggerearre dat bygelyks **nôselhêd* ek in 'erschlossenes' lemma is, dat allinne yn de ôflieding *unnôselhêd* oerlevere wêze soe. It sit fansels oars: *unnôselhêd* is in substantivearjende ôflieding fan it adjektyf *unnôsel*. Itselde bart bygelyks by **skêthelik*, dat as ôflieding *biskêthelik* hawwe soe, wylst dat lêste ommers in ôflieding fan it tiidwurd *biskêtha* is. It giet spitigernôch mar troch mei datsoarte flaters, sadat it stjerke op 'en doer hast earder fungearret as warskôging dat men wach wêze moat op in ôfliedkundige misser as as helpmiddel om net-oerlevere grûnwurden te finen.

14. Oebele Vries (1998), 'Ist im Altfriesischen die Dualform *wit* belegt?', *Us Wurk* 47, ss. 129-135.

In oar pluspunt oan K83 dat Bremmer neamde, wie de Nijheechdútsk-Aldfryske wurdlist, dy't benammen by wurd fjildûndersyk fertuten dwaan kin. Dy wurdlist is no apart as PDF-bestân op www.koeblergerhard.de/afrieswbhinw.html publisearre. It hat boppedat in gelokkige kar west om nei oanlieding fan de taheakke Ingelske oersettings (dêroer aansen mear) fia de niisneamde ynternetside ek in Nijingelsk-Aldfryske wurdlist yn PDF-formaat beskikber te meitsjen, sadat datselde wurd fjildûndersyk no ek fia it Ingelsk te dwaan is.

Fierder waarden as positive aspekten oan K83 it opneamen fan de gearstallings en ôfliedings ûnder in simpleks en de strange alfabetisearring neamd. Dy beide punten binne yn K03 behâlden. Oangeande dy strange alfabetisearring falt noch te sizzen dat de brûker der om tinke moat dat yn K03, lykas yn K83, de foar de âldfrisistyk ûnkonvensjonele kar makke is om fan de <th> in aparte lettter te meitsjen, dy't tusken de <t> en de <u> ynheakke wurdt. Soks sil faaks wol ynjûn wêze troch de winsk om it Aldfryske korpus fergelykje te kinnen mei bygelyks Angelsaksysk, Goatysk of Aldnoarsk, dêr't sa'n alfabetisearring al wenst is. Mar dy talen brûkten foar dat bylûd dan ek aparte letters <x> en <y>, wylst it Aldfrysk dat meast mei it grafeem <th> stavere.

Wat binne de wichtichste feroarings yn de mikrostruktuer fan K03 yn fergelykjen mei K83 en wat is de wearde derfan? Om dy te yllústrearjen ha ik hjirûnder it lemma *skunka* ôfprinte, earst neffens K83 en dêrnei neffens K03:

- * skunka, skunk: afries., M., Schenkel, Schenkelknochen, s. thiâch-; Hh 99a, Rh 1034b (=E, S, W)
- * skunk-a 25, skunk, afries. sw. M. (n): nhd. Schenkel, Schenkelknochen; ne. thigh; Vw.: s. thiâ-ch-; Hw.: vgl. ae. scanca, ahd. skinko*; Q.: E, S, W; E.: s. germ. *skenkô-, *skenkôn, *skenka-, *skenkan, sw. M. (n), Schenkel; vgl. idg. *skeng-, *keng-, V., Adj., hinken, schief, schräg, Pk 930; W.: nfries. schonck; W.: nnordfries. skonk; L.: Hh 99a, Rh1034b

Der is hiel wat taheakke: frekwinsjeynformaasje, Ingelske oersettings, kognaten, etymologyske rekonstruksjes en Nijfryske wjergaders. Wat is de wearde fan dy taheakke ynformaasje? Allerearst de frekwinsjeynformaasje: dy is meast oan Von Richthofen syn wurdboek (tenei Rh40)¹⁵ ûntliend, troch de fynplakken dy't dêr jûn wurde op te tellen. Betrouber is dat fansels net: Von Richthofen hie lang net alle Aldfryske boarnen ta syn foldwaan. Sa soe ik fan it adjektyf *twibête*, dêr't Rh40 twaëntweintich fynplakken fan jout en dat dus troch Köbler it frekwinsjegetal 22 meikriget, wol mear as fyftich fynplakken jaan kinne. Boppedat is der dus ek alhiel net fanút te gean, dat, as in wurd it frekwinsjegetal 1 meikriget, it dan automatysk om in hapaks giet: Bremmer (1987, s. 64) stelde oangeande K83 (dat allinne fan hapaksen de frekwinsje joech) al fêst dat dy ynformaasje op Rh40 basearre en dus net alhiel betrouber wie. K03 is der wat de frekwinsjeynformaasje oangiet wol wiidweidiger op wurden, mar is dus noch hieltiten ûnbetrouber.

15. Karl von Richthofen (1840), *Altfriesisches Wörterbuch*. Göttingen (werprintinge Aalen 1961).

Dan de Ingelske oersettings: alhoewol't der in pear publikaasjes binne, dêr't men it Aldfrysk mei fan it Ingelsk út bestudearje kin,¹⁶ leit it lân der datoangeande mar min hinne. Dêrom is it moai en moedich dat Köbler derfoar keazen hat om ek Ingelske oersettings te jaan. Oer it algemien leau ik dat de kwaliteit fan de oersettings aardich knap is, fral yn it gefal fan moai konkrete begripen. Ut en troch gean der grif wol finesses ferlern yn de oersetting: de oersetting 'urban area' foar *stedefrîhêd* dekt bygelyks net de spesifyk juridyske njonkenbetsjutting fan dat wurd, nammentlik it gebiet om in stêd hinne dêr't de stedsboarger troch it stedsrjocht beskerme wurdt. Boppedat ûntbrekt der ek wolris in betsjutting, lykas by *brêf*, dêr't bygelyks al it Ingelske 'document' stiet, mar dêr't it spesifike 'charter' dochs wol by moatten hie. Mar dochs sille de Ingelske oersettings wiswier fertuten dwaan kinne foar immen dy't in Aldfryske tekst nei it Ingelsk ta oersetse wol. It falt hoe dan ek te wurdearjen dat Köbler it oandoard hat om syn eardere ferzje mei dy Ingelske oersettings oan te foljen.

Dat Köbler noch net profitearje kind hat fan it koartlyn ferskynde etymologysk wurdboek op it earste Riustringer hanskrikt,¹⁷ hat him der lokkigernôch net fan wjerhâlde kind om aardich wat omtinken te jaan oan de etymology fan it Aldfrysk. De Germaanske kognaten dy't Köbler sammele hat, binne handich foar ien dy't in foarm fan ferlykjende taalwittenskip bedriuwe wol. Dy kognaten binne ek net allinne mar oernaam út Rh40 en H25, want Köbler jout gauris aardich mear. Dêrby moat men lykwols al yn de rekken hâlde dat Köbler net altiten like folslein is. Sa fynt men by de ôflieding *bodskip* njonken fjouwer Aldgermaanske kognaten ek noch Middelleechdútsk *bodeschop*, *bödeschop* en Middelnederlânsk *bootschap*, mar moat men it by it grûnwurd *blôma* dwaan mei in Aldsaksyske, Aldingelske, Aldheechdútske en Aldnoarske kognaat. Dêr ûntbrekke bygelyks Aldnederfrankysk en Middelleechdútsk *bluome*, Middelnederlânsk *bloeme* en Middelleechdútsk *blôme*. Troch de bank naam hat Köbler lykwols meast al safolle kognaten sammele dat men foar ferlykjend ûndersyk mei it wurdboek in handich helpmiddel yn hannen hat.

Nei de kognaten folgje de etymologyske rekonstruksjes, dy't allinne by grûnwurden jûn wurde. Fuortdaalk achter de oantsjutting 'E.' (Etymologie) folgje rillevante Germaanske rekonstruksjes of Latynske wjergaders. Dêrnei folgje Yndo-Germaanske rekonstruksjes, mei in handige ferwizing nei de oanbelangjende side fan Pokorny syn yndo-europeesk etymologysk wurdboek.¹⁸ Mar lykas der by de rekonstruksje fan de grûnwurdskeat fan it Aldfrysk wol wat flaters makke binne (sjoch hjirboppe), binne ek de rekonstruksjes wolris wat ûnnuânsearre. De fonologyske of

16. Op leksikografysk mêd falt benammen te tinken oan de wurdlist yn: A. Campbell (1952), *Thet Freske Riim. Tractatus Alvinii*. Den Haach. Fierder ek oan de treflike 'List of Old Frisian Words in Codex Hummercensis', taheakke IX, yn: Thomas S.B. Johnston (1998), *Codex Hummercensis. An Old Frisian Legal Manuscript in Low Saxon Guise*. Ljouwert.

17. Dirk Boutkan/Sjoerd Siebinga, *Old Frisian Etymological Dictionary*. Leiden/Boston 2005 (*Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series I*).

18. Julius Pokorny (1959), *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. Bern/München.

semantyske prosessen dy't in rol spile ha wurde net beneamd en ek wurde der wolris wat tefolle foarmen byhelle. Sa wurdt by de yngong *steka* njonken Germaansk **stekan* ek **stikan* jûn. Mar Germaansk **stekan* is dêr faaks wol in yntensivum fan en dus heart Germaansk **stikan* yn dit artikel eins net thús, likemin as it Goatyske kognaat **stikan*, dat ek neamd wurdt. Mar dat binne gjin slimme flaters. It feit bliuwt dan ek oerein dat immen dy't etymologyske stúdzje nei it Aldfrysk dwaan wol en ôfliedkundige rekonstruksjes kritysk hifkje kin, yn dit wurdboek grif aardich wat fan syn gading fine kinne sil.

Bliuwt oer as feroaring yn fergelykjen mei K83: it taheakjen fan Nijwest-, Nij-east- en Nijnoardfryske wjergaders fan de Aldfryske lemmata. Ik kin dêr hiel koart oer wêze: Köbler hat domwei de opjeften út Rh40 oernaam, dy't om it hurtsje moderne Fryske wjergaders fan Aldfryske lemmata joech. Dat er dêrby net de muoite naam hat om de stavering oan te passen, is planút irritant. Immen dy't net goed op de hichte is fan de ortografyske feroarings fan it Nijwestfrysk, sil nei oanlieding fan Köbler syn wurdboek miene kinne dat bygelyks *haeglyck* in goeie Nijwestfryske wjergader is fan Aldfrysk *hâchlik*, wylst Von Richthofen dy opjefte út in wurdboek fan Epkema op it santjinde-ieuske wurk fan Gysbert Japicx helle hat!¹⁹ It gefoel bekrûpt jin sadwaande dat de auteur ôf net saakkundich genôch is oangeande de ortografyske en fonologyske ûntjouwing fan it Frysk, ôf de muoite net nimme woe om de stavering oan te passen, en beide is fansels like slim.

*

By einsluten is it lestich om de wearde fan it nije digitale wurdboek *Altfriesisches Wörterbuch* fan Köbler út te meitsjen. Wis, der is winst helle troch Ingelske oersettings oan de Dútske ta te heakjen. Omt it Aldfrysk ek foar ynterresearde lju dy't net te bot yn it Dútsk thús binne, min tagonklik is, hat Köbler mei syn Ingelske oersettings en ek mei de wurdlist Nijingelsk-Aldfrysk foarearst yn in driuwend ferlet foarsjoen. Mar, alhoewol't ek de pear oare sterke punten fan K83 yn grutte halen fuortset binne en fierder de nij taheakke etymologyske ynformaasje nuttich wêze kin, bin ik bang dat de brûkberens fan it wurdboek net folle grutter is as dy fan K83. Dat komt mei omt men sûnt koart mei it ferskinen fan Boutkan/Siebinga (2005) in wiidweidiger en yngeander etymologysk wurdboek ta jins foldwaan hat. Mar fral komt dat omt men tefolle it gefoel krijt, dat de auteur him der mar wat ôfmakke hat. Dat Köbler alle Nijfryske wjergaders sûnder ortografyske oanpassings oernaam hat út Rh40 is dêr wol eksemplarysk foar, likegoed it feit dat er de krityske en terjochte opmerkings fan Bremmer (1987) oangeande K83 net ferarbeide hat. Faaks wol de wichtichste punten fan Bremmer oangeande K83 wiene, dat dy wurdlist by ferskinen al út de tiid en (dêrtroch) ûnfolplein wie, omt literatuer en tekstútjeften sûnt 1925 hast net ferarbeide binne. Dy krityk bliuwt likebot jildich foar K03.

Om koart te gean: foar dyjinge dy't it Aldfrysk fan it Ingelsk út bestudearje moat of in opstapke foar etymologyske stúdzje ha wol en boppedat in ynternetferbining hat, kin dit wurdboek fertuten dwaan. Foar elts dy't it Dútsk neikomme kin, bliuwt it lykwols oan te rieden om domwei HH85 of sels noch Rh40 út te kast

19. Ecco Epkema (1824), *Woordenboek op de gedichten en verdere geschriften van Gijsbert Japicx*. Ljouwert.

te pakken. Der stiet mar in bytsje yn Köbler syn nij wurdboek dat by dy âlde masters net te lêzen is, en wat Köbler mear hat, is ek noch gauris ûnbetrouber. In knap Aldfrysk wurdboek mei dan ek noch net op de list fan *desiderata* fan de Aldfrisistyk trochstreke wurde.

Anne Tjerk Popkema
Fach Friesische Philologie
Christian-Albrechts-Universität
Kiel